

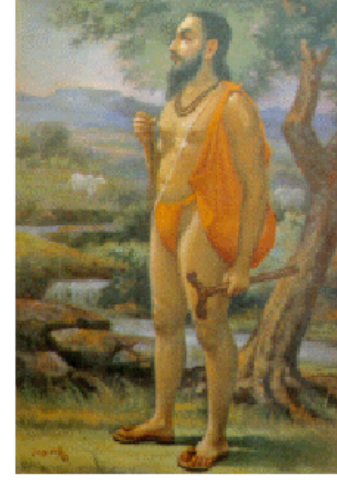
॥ श्रीराम ॥

नमस्कार
व
सुस्वागतम !

Email: dasbodh.forum@gmail.com
Allthingsmarathi.com

॥ श्रीराम ॥

दासबोध पाठ

दशक २ – समास पाचवाः रजोगुण लक्षण
समास सहावाः तमोगुण लक्षण
समास सातवाः सत्त्वगुण लक्षण

– श्री. अरविंद आपटे
फेब्रुअरी २७, २०१०

प्रार्थना

ॐ सहना ववतु सहनौ भुनक्तु सहविर्यम् करवावहे
तेजस्विना वधीतम्अस्तु मा विद विशावहै
॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

Om Sahana Vavatu Sahanau Bhunaktu
Sahaveeryam Karavavahai
Tejas Vinavadhtamastu Maa Vidhvishavahai
Om ShantiH ShantiH Shantihi

May the Lord protect both of us (speaker and the listener). May he ensure that we are both nourished and happy. May we two exert together (for the acquisition of the knowledge). May the knowledge that we study illuminate our minds. May we not bear ill-will towards each other.

Om, Peace, Peace, Peace.

दशक २ – समास ५, ६ व ७

प्रस्तावना

- ❖ 'मूर्खलक्षणनाम' ह्या दुसऱ्या दशकातले तीन समास आपण आज चर्चेसाठी निवडले आहेत – रजोगुण लक्षण, तमोगुण लक्षण व सत्त्वगुण लक्षण
- ❖ सत्त्वगुणें भगवद्भक्ती। रजोगुणें पुनरावृत्ती।
तमोगुणें अधोगती। पावति प्राणी॥
- ❖ तर आता हे त्रिगुण काय आहेत ते थोडक्यात पाहूया...

दशक २ – समास पाचवा : रजोगुण लक्षण

॥श्रीराम ॥

माझें घर माझा संसार। देव कैचा आणिला थोर ।
ऐसा करी जो निर्धार। तो रजोगुण ॥८॥

माता पिता आणी कांता। पुत्र सुना आणी दुहिता ।
इतुकियांची वाहे चिंता। तो रजोगोण ॥९॥

दुहिता = कन्या

बरें खावें बरें जेवावें। बरें ल्यावें बरें नेसावें ।
दुसर्याचें अभिळाषावें। तो रजोगोण ॥१०॥

कैचा धर्म कैचें दान। कैचा जप कैचें ध्यान ।
विचारीना पापपुण्य। तो रजोगुण ॥११॥

दशक २ – समास पाचवा : रजोगुण लक्षण

संचित = साठवण

धनधान्याचे संचित। मन होये द्रव्यासक्त ।
अत्यंत कृपण जीवित्व। तो रजोगोण ॥१३॥

मी तरुण मी सुंदर। मी बलाढ्य मी चतुर ।
मी सकळांमध्ये थोर- । म्हणे, तो रजोगुण ॥१४॥

माझा देश माझा गांव। माझा वाडा माझा ठाव ।
ऐसी मनीं धरी हांव। तो रजोगोण ॥१५॥

दुसऱ्याचें सर्व जावें। माझेचेंचि बरें असावें ।
ऐसें आठवे स्वभावें। तो रजोगोण ॥१६॥

दशक २ – समास पाचवा : रजोगुण लक्षण

संसाराचे बहुत कष्ट| कैसा होईल सेवट |
मनास आठवे संकट| तो रजोगुण ||२०||

जें जें दृष्टी पडिलें| तें तें मनें मागितलें |
लभ्य नस्तां दुःख जालें| तो ||२३||

विनोदार्थी भरे मन| शृंगारिक करी गायेन |
राग रंग तान मान| तो रजोगुण ||२४||

टवाळी ढवाळी निंदा| सांगणें घडे वेवादा |
हास्य विनोद करी सर्वदा| तो रजोगुण ||२५||

दशक २ – समास पाचवा : रजोगुण लक्षण

देवकारणीं लाजाळु। उदरालागीं कष्टाळु ।
प्रपंची जो स्नेहाळु। तो रजोगुण ॥३०॥

आळकेपण = आवड

गोडग्रासीं आळकेपण। अत्यादरें पिंडपोषण ।
रजोगुणें उपोषण। केलें न वचे ॥३१॥

शृंगारिक तें आवडे। भक्ती वैराग्य नावडे ।
कळालाघवीं पवाडे। तो रजोगुण ॥३२॥

नेणोनियां परमात्मा। सकळ पदार्थी प्रेमा ।
बळात्कारें घाली जन्मा। तो रजोगुण ॥३३॥

दशक २ – समास पाचवा : रजोगुण लक्षण

सबळ = अशुद्ध

असो ऐसा रजोगुण। लोभें दावी जन्ममरण ।
प्रपंची तो सबळ जाण। दारुण दुःख भोगवी ॥३४॥

आतां रजोगुण हा सुटेना। संसारिक हें तुटेना ।
प्रपंचीं गुंतली वासना। यास उपाय कोण ॥३५॥

उपाये येक भगवद्भक्ती। जरी ठाकेना विरक्ती ।
तरी येथानुशक्ती। भजन करावें ॥३६॥

ऐसा रजोगुण बोलिला। श्रोतीं मनं अनुमानिला ।
आतां पुढें परिसिला। पाहिजे तमोगुण ॥४२॥

इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे रजोगुणलक्षणनाम समास पांचवा
॥२.५॥

दशक २ – समास सहावा : तमोगुण लक्षण

संसारीं दुःखसंमंध। प्राप्त होतां उठे खेद ।
कां अद्भुत आला क्रोध। तो तमोगुण ॥२॥

शेरीरीं क्रोध भरतां। नोळखे माता पिता ।
बंधु बहिण कांता। ताडी, तो तमोगुण ॥३॥

अखंड भ्रांती पडे। केला निश्चय विघडे ।
अत्यंत निद्रा आवडे। तो तमोगुण ॥८॥

वाड = भरपूर

क्षुधा जयाची वाड। नेणे कडु अथवा गोड ।
अत्यंत जो कां मूढ। तो तमोगुण ॥९॥

दशक २ – समास सहावा : तमोगुण लक्षण

प्रीतिपात्र गेलें मरणें | तयालागीं जीव देणें |
स्वयें आत्महत्या करणें | तो तमोगुण ||१०||

किडा मुंगी आणी स्वापद | यांचा करूं आवडे वध |
अत्यंत जो कृपामंद | तो तमोगुण ||११||

अंतरीं धरुनि कपट | पराचें करी तळपट |
सदा मस्त सदा उद्धट | तो तमोगुण ||१४||

मत्सरें भक्ति मोडावी | देवाळयें विघडावीं |
फळतीं झाडें तोडावीं | तो तमोगुण ||१७||

दशक २ – समास सहावा : तमोगुण लक्षण

सत्कर्म ते नावडती। नाना दोष ते आवडती ।
पापभय नाहीं चिती। तो तमोगुण ॥१८॥

ब्रह्मवृत्ती = ब्राह्मणाचे वतन

ब्रह्मवृत्तीचा उछेद। जीवमात्रास देणें खेद ।
करूं आवडे अप्रमाद। तो तमोगुण ॥१९॥

अप्रमाद = अयोग्य गोष्टी

भांडण लाऊन द्यावें। स्वयें कौतुक पाहावें ।
कुबुद्धि घेतली जीवें। तो तमोगुण ॥२२॥

प्राप्त जालियां संपत्ती। जीवांस करी यातायाती ।
कळवळा नये चितीं। तो तमोगुण ॥२३॥

दशक २ – समास सहावा : तमोगुण लक्षण

नावडे भक्ति नावडे भाव| नावडे तीर्थ नावडे देव |
वेदशास्त्र नलगे सर्व| तो तमोगुण ||२४||

स्नानसंध्या नेम नसे| स्वधर्मी भ्रष्टला दिसे |
अकर्तव्य करीतसे| तो तमोगुण ||२५||

उगेंचि खावें उगेंचि असावें| स्तब्ध होऊन बैसावें |
कांहींच स्मरेना स्वभावें| तो तमोगुण ||२७||

देवास सिर वाहावें| कां तें आंग समर्पावें |
पडणीवरून घालून घ्यावे| तो तमोगुण ||३१||

दशक २ – समास सहावा : तमोगुण लक्षण

नाना निग्रहें पिडावें| देहदुःखें चर्फडावें |
क्रोधें देवांस फोडावें| तो तमोगुण ||३६||

ऐसें वर्ते तो तमोगुण| परी हा पतनास कारण |
मोक्षप्राप्तीचें लक्षण| नव्हे येणें ||३९||

व्हावया जन्माचें खंडण| पाहिजे तो सत्त्वगुण |
तेंचि असे निरूपण| पुढिले समासीं ||४१||

इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे तमोगुणलक्षणनाम समास सहावा
||२.६||

दशक २ – समास सातवा : सत्त्वगुण लक्षण

ईश्वरीं प्रेमा अधिक। प्रपंच संपादणे लोकिक ।
सदा सन्निध विवेक। तो सत्त्वगुण ॥९॥

लोकिक = लोकांकरिता

संसारदुःख विसरवी। भक्तिमार्ग विमळ दावी ।
भजनक्रिया उपजवी। तो सत्त्वगुण ॥१०॥

स्नानसंध्या पुण्यसीळ। अभ्यांतरींचा निर्मळ ।
शरीर वस्त्रें सोज्वळ। तो सत्त्वगुण ॥१२॥

निरूपणाची आवडी। जया हरिकथेची गोडी ।
क्रिया पालटे रोकडी। तो सत्त्वगुण ॥१४॥

दशक २ – समास सातवा : सत्त्वगुण लक्षण

सहस्रभोजनें लक्षभोजनें। विविध प्रकारींचीं दानें ।
निःकाम करी सत्त्वगुणें। कामना रजोगुण ॥१८॥

थोरपण सांडून दुरी। नीच कृत्य आंगीकारी ।
तिष्ठत उभा देवद्वारीं। तो सत्त्वगुण ॥३५॥

शब्द कठीण न बोले। अतिनेमेसी चाले ।
योगी जेणें तोषविले। तो सत्त्वगुण ॥३७॥

कांहीं करावा उपाये। संसारीं गुंतोन काये ।
उकलवी ऐसैं हृदये। तो सत्त्वगुण ॥४३॥

दशक २ – समास सातवा : सत्त्वगुण लक्षण

सर्वकाळ उदासीन। नाना भोगीं विटे मन ।
आठवे भगवद्भजन। तो सत्त्वगुण ॥४७॥

शरीर लावावें कारणीं। साक्षेप उठे अंतःकर्णी ।
सत्त्वगुणाची करणी। ऐसी असे ॥५१॥

शांति क्षमा आणि दया। निश्चय उपजे जया ।
सत्त्वगुण जाणावा तया। अंतरीं आला ॥५२॥

आले अतीत अभ्यागत। जाऊं नेदी जो भुकिस्त ।
येथानुशक्ती दान देन। तो सत्त्वगुण ॥५३॥

दशक २ – समास सातवा : सत्त्वगुण लक्षण

जेणें जिंकिली रसना। तृप्त जयाची वासना ।
जयास नाहीं कामना। तो सत्त्वगुण ॥५६॥

होणार तैसें होत जात। प्रपंचीं जाला आघात ।
डळमळिना ज्याचें चित्त। तो सत्त्वगुण ॥५७॥

आपकार्याहून जीवीं। परकार्यसिद्धी करावी ।
मरोन कीर्ती उरवावी। तो सत्त्वगुण ॥६५॥

पराव्याचे दोषगुण। दृष्टीस देखे आपण ।
समुद्राऐसी साठवण। तो सत्त्वगुण ॥६६॥

दशक २ – समास सातवा : सत्त्वगुण लक्षण

सन्मार्ग दाखवी जना। जो लावी हरिभजना ।
ज्ञान सिकवी अज्ञाना। तो सत्त्वगुण ॥७९॥

आतां असों हें बहुत। देवीं धर्मीं ज्याचें चित्त ।
भजे कामनारहित। तो सत्त्वगुण ॥८५॥

सत्त्वगुणें भगवद्भक्ती। सत्त्वगुणें ज्ञानप्राप्ती ।
सत्त्वगुणें सायोज्यमुक्ती। पाविजेते ॥८७॥

इति श्रीदासबोधे गुरुशिष्यसंवादे सत्त्वगुणनाम समास सातवा ॥२.७॥

॥ श्रीसीतारामचन्द्रार्पणमस्तू ॥
॥ जय जय रघुवीर समर्थ ॥
